

УДК 378.4:378.14

Н. В. ТЯГЛО

здобувач

Запорізький національний університет

СУЧАСНА ПІСЛЯДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано зарубіжний досвід підвищення кваліфікації вчителів. Визначено головні проблеми функціонування системи післядипломної педагогічної освіти в Україні та окреслені шляхи її розвитку. Наголошено на необхідності суттєвої модернізації змісту, форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах цифрового суспільства.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, педагог, цифрове суспільство, обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Реформування загальної середньої освіти в Україні, що знаменувалося прийняттям нового Закону України “Про освіту” та утвердженням Концепції Нової Української школи, вимагає, насамперед, суттєвої системної роботи з учителями, термінового вирішення тих проблем, які вже декілька десятиліть спричиняють стагнацію вітчизняної післядипломної педагогічної освіти. Адже саме система післядипломної освіти, зважаючи на результати міжнародних досліджень (Доповідь ОЕСР “Залучення, розвиток і збереження ефективних вчителів” (Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers) тощо), має найбільші ресурси для забезпечення ефективної діяльності педагогів в умовах післяіндустріального, цифрового суспільства, ключовими ознаками якого є орієнтація на знання, цифрова форма представлення об’єктів, віртуалізація виробництва, інноваційна природа розвитку, інтеграція, конвергенція, динамізм, глобалізація тощо [2].

Головною вимогою до сучасних учителів, на відміну від двадцятирічного минулого, є когнітивна відкритість, гнучкість мислення та поведінки, стресостійкість, самоорганізованість, уміння працювати в ситуаціях невизначеності, креативність, здатність вирішувати полісистемні проблеми, приймати рішення та, безумовно, працювати з інформацією. Тобто в сучасному світі, перш за все, учитель має бути так званою “інноваційною людиною” (за А. І. Бойко), яка: розглядає навколишній світ не як сталу, гармонійну структуру, до якої потрібно пристосовуватися, а як сферу пізнавальної та практичної невизначеності, яку потрібно редукувати як послідовність різноманітних труднощів, що необхідно подолати. Саме винахідливість стає архетипом діяльності для інноваційної людини, а провідною метою навчання – формування в неї власної дослідницької позиції, тобто значення набуває процес переходу в освітній діяльності від школи пам’яті до інституту роботи з мисленням [1]. Отже, наявна суперечність між об’єктивними вимогами

суспільства до системи післядипломної педагогічної освіти як ресурсу професійного розвитку сучасного вчителя, здатного ефективно діяти в надскладних умовах цифрового суспільства, та сімдесятирічний досвід функціонування інститутів післядипломної педагогічної освіти зумовили формулювання *мети статті* – визначення актуальних проблем та шляхів розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні.

Аналіз зарубіжного досвіду функціонування системи післядипломної педагогічної освіти (Н. В. Муқан, S. Hudson, D. Beutel, P. Hudson, M. Kirkwood, M. Lewis, J. Smith, B. Walling та ін.), а також результатів досліджень вітчизняних науковців (Н. М. Вапнярчук, Т. Є. Гура, Н. Клясен, В. В. Олійник, О. М. Отич, Т. В. Палько, Н. А. Степанюк, О. П. Якубенкота ін.) дає змогу стверджувати, що для світової післядипломної освіти вчителів характерні певні загальні особливості, зумовлені, передусім, новітніми досягненнями в різних сферах наукового знання (насамперед психології, соціології, андрагогіки, менеджменту, інформаційних технологій, власне педагогіки, а також природничих наук) і тенденціями суспільної практики.

Базовими принципами функціонування післядипломної педагогічної освіти багатьох світових країн є такі: 1) відкритості, автономності, конкурентності, що передбачає, з одного боку, вільний вибір педагогічним працівником закладу післядипломної освіти, а з іншого – автономію самого освітнього закладу в аспекті розробки навчальних планів та програм; 2) суб'єктності, тобто визнання безумовної активності суб'єктів післядипломної освіти, їх відповідальності за процес та результат професійного вдосконалення/самовдосконалення; 3) адресності; 4) актуальності; 5) орієнтації на школу як установу, яка вчиться; 6) системності – наближеності до актуальних проблем конкретного закладу освіти, його нагальних потреб щодо розвитку професійної компетентності керівних та педагогічних кадрів; 7) партнерства, ангажування громади – залучення різних соціальних інституцій для підвищення якості освітніх послуг; 8) пріоритету довгострокових форм і дій; 9) переважання групових, колективних форм роботи; 9) підтримки й супроводу професійного розвитку керівників та педагогів; 10) орієнтації на забезпечення комфортних умов для професійного розвитку фахівців у просторі післядипломної освіти, що включають усі рівні організації освітнього простору – від матеріально-технічного до соціально-психологічного; 11) постійного саморозвитку, самовдосконалення фахівців сфери підвищення кваліфікації – забезпечення умов для розвитку професійної компетентності самих науково-педагогічних та педагогічних працівників системи післядипломної освіти, опанування ними найсучаснішими технологіями освіти дорослих [3]. Додамо до зазначених вище принцип гнучкості, що передбачає швидке реагування на потреби педагогічної спільноти загалом та кожного вчителя зокрема завдяки оновленню змісту, форм і методів післядипломної освіти.

Аналізуючи стан сучасної вітчизняної післядипломної педагогічної освіти, необхідно зазначити про те, що новітні нормативно-правові доку-

менти в галузі освіти (насамперед Закон України “Про освіту”) спричинили актуалізацію, об’єктивацію тих викликів, які потенційно вже існували останні декілька років. Причому ці нормативно-правові акти не змінили невизначеного статусу закладів післядипломної освіти.

Так, згідно зі ст. 59 Закону України “Про освіту”, “педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію у закладах освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою. Педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію в інших суб’єктів освітньої діяльності, фізичних та юридичних осіб. Результати підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника у таких суб’єктів визнаються окремим рішенням педагогічної (вченої) ради. Вид, форму та суб’єкта підвищення кваліфікації обирає педагогічний (науково-педагогічний) працівник. Кошти на підвищення кваліфікації педагогічних (науково-педагогічних) працівників отримує заклад освіти, який розподіляє їх за рішенням педагогічної (вченої) ради закладу освіти” [4]. Отже, традиційні для післярадянської системи заклади післядипломної педагогічної освіти – обласні інститути, метою діяльності яких і є науково-методичне забезпечення професійного розвитку педагогів, здійснення їх підвищення кваліфікації, – потрапили в ситуацію жорсткої конкуренції як із закладами вищої освіти (педагогічними університетами), так і з приватними установами, громадськими організаціями, фізичними особами – підприємцями.

Які ж на сьогодні існують головні проблеми вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти в умовах цифрового суспільства та його вимог до вчителів?

По-перше, це нормативно-правова невизначеність як статусу інститутів післядипломної педагогічної освіти, так і механізму фінансування підвищення кваліфікації учителів, їх професійного розвитку; відсутність нового положення про атестацію педагогічних працівників, яке б відповідало вимогам нового Закону, та положення про сертифікацію, яке б чітко визначило зміст цієї процедури. Варто згадати й про суттєві суперечності в існуючих нормативно-правових документах з багатьох питань професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогів.

По-друге, це неготовність значної кількості педагогів до академічної свободи, а закладів освіти – до автономії, що можуть призвести до зниження якісних показників їх професійної діяльності й функціонування відповідно. Достатньо проблематичним, на нашу думку, буде питання усвідомленого вибору вчителем з низьким рівнем мотивації професійного саморозвитку (а таких педагогів сьогодні, за найоптимістичнішими прогнозами, близько 30%) місця й форм підвищення свої кваліфікації.

По-третє, це недостатній рівень готовності самих закладів післядипломної педагогічної освіти до функціонування та постійного розвитку в умовах жорсткої конкуренції, що виявляється й у неосучасненій ма-

теріально-технічній базі (зокрема інформаційного забезпечення), і в наявності значної кількості викладачів та методистів інститутів, які не готові до змін змісту, форм і методів своєї професійної діяльності.

Проблеми вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти в умовах цифрового суспільства можна перераховувати й далі, проте саме ці, на наш погляд, є ключовими та вимагають особливої уваги.

Аналіз зарубіжного досвіду, а також актуального стану вітчизняної теорії та практики підвищення кваліфікації учителів дає підстави зробити такі **висновки**, що створюють підґрунтя для визначення шляхів розвитку української системи післядипломної педагогічної освіти, таких як:

– урегулювання нормативно-правової бази, передусім визначення статусу обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти через прийняття Закону України “Про освіту дорослих” та інших підзаконних актів, які б формалізували місце й роль інститутів післядипломної освіти, педагогічних університетів, громадських організацій тощо та механізм фінансування підвищення кваліфікації “гроші йдуть за вчителем”;

– розробка та реалізація стратегії модернізації обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, запуск механізмів їх інноваційного розвитку в умовах цифрового суспільства в усіх напрямках: кадровому, інформаційному, науково-методичному та навчально-методичному, матеріально-технічному.

На завершення зазначимо, що ми цілком погоджуємося з думкою про те, що обласні інститути післядипломної педагогічної освіти посідають унікальне місце в системі освіти України, співпрацюючи не лише із закладами дошкільної, початкової та середньої освіти (для обслуговування яких ці інститути й були створені), а й одночасно із закладами вищої освіти та науково-дослідними установами НАН України та АПН України, а також з іншими закладами, установами та громадськими організаціями, які мають прямий чи опосередкований стосунок до освіти (спортивними, мистецькими, медичними, військовими тощо), утворюючи таким чином науково-дослідні та науково-аналітичні “вузли”, в яких безперервно обробляється вся інформація щодо системи освіти й у яких працюють найвищого класу фахівці-практики в галузі змісту та методики дошкільної, початкової й середньої загальної освіти [5]. На сьогодні вони є особливими освітніми закладами, що здійснюють науково-методичний, психолого-педагогічний супровід професійного розвитку педагогічних працівників та загалом функціонування закладів освіти всіх рівнів.

Список використаної літератури

1. Бойко А. І. Освіта в інформаційному суспільстві: очікування і виклики. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2015. № 63. С. 164–173.
2. Горючий В. М. Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1910&Itemid=505 (дата звернення 05.09.2017).
3. Гура Т.Є. Післядипломна педагогічна освіта в Україні: пріоритетні напрями розвитку. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 7 (166). С. 3–6.

4. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 15.09.2017).
5. Гірний О. ПершOVERесневий “шок і трепет” в інститутах післядипломної освіти. URL: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/475-vidguk-na-dopovidnu-zapisku-pro-reformuvannya-zakladiv-sistemi-pislyadiplomnoji-pedagogichnoji-osviti> (дата звернення 05.09.2017).
6. Муқан Н. В. Професійний розвиток американських, британських та канадських педагогів: форми, методи, моделі : навч. посібник. Львів : Растр-7, 2008. 64 с.
7. Олійник В. В. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 1. С. 56–66.
8. Hudson S., Beutel D., Hudson P. Teaching Induction in Australia: a sample of what’s really happening. *Research in Comparative and International Education*. 2009. Vol. 4. № 1. P. 18–28.
9. Kirkwood M. The contributing of Curriculum Development to Teachers Professional Development: a Scottish Case Study. *Journal of Curriculum and Supervision*. Fall 2001. Vol. 17. № 1. P. 5–28.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2017.

Тягло Н. В. Последипломное педагогическое образование в Украине: актуальные проблемы функционирования и пути развития

В статье осуществлен анализ зарубежного опыта повышения квалификации учителей, определены главные проблемы функционирования системы последипломного педагогического образования в Украине и намечены пути ее развития. Акцентировано на необходимости существенной модернизации содержания, форм и методов повышения квалификации педагогических работников в условиях цифрового общества.

Ключевые слова: *последипломное педагогическое образование, педагог, цифровое общество, областной институт последипломного педагогического образования.*

Tyaglo N. Postgraduate Pedagogical Education in Ukraine: Actual Problems of Functioning and Ways of Development

The article analyzes the foreign experience of teacher training. It provides basic principles of the functioning of postgraduate pedagogical education in most countries: 1) openness, autonomy, competitiveness; 2) subjectivity; 3) targeting; 4) relevance; 5) orientation to the school as a learning and self-learning system; 6) systematicity; 7) partnership, engagement of the community; 8) priority of long-term forms and actions; 9) predominance of group, collective forms of work; 10) supporting and strengthening the professional development of managers and teachers; 11) orientation on providing comfortable conditions for professional development of specialists; 12) constant self-development, self-improvement of specialists in the field of advanced training; 13) flexibility.

The work represents main system-forming problems of functioning of the system of postgraduate pedagogical education:

- *normative and legal uncertainty of the status of postgraduate pedagogical education institutions, mechanisms for financing teachers' training, their professional development;*
- *absence of new provisions for the attestation and certification of teachers;*
- *unpreparedness of a large number of teachers for academic freedom, and education institutions – for autonomy;*
- *inadequate level of readiness of the institutions of postgraduate education for their functioning and constant development in the conditions of harsh competition.*

The article emphasizes the need for substantial modernization of the content, forms and methods of improving the qualifications of pedagogical workers in a digital society.

Key words: *postgraduate pedagogical education, teacher, digital society, regional institute of postgraduate pedagogical education.*